

מתוך מדריך "חופש" לחילוני הנבון:

יעוץ משפטי

מאת: שגיא אגמון, עו"ד

מהדורה ראשונה - יוני 2008

© כל הזכויות שמורות לעמותת "חופש" ולמחבר

החזרה בתשובה של קטינים

ראינו לעיל, שהאיסור לחלק חומרי תעמולה דתיים לקטינים אינו מספק, ובמקרים רבים קשה להצביע על מקור לאיסור כזה. הדברים נעשים בעייתיים עוד יותר כאשר מדובר בניסיון מפורש להחזיר בתשובה.

יוער, כי נושא ה-"השפעה הרוחנית" על קטינים הנו נושא בעייתי באופן כללי, ולא דווקא בהקשרים הדתיים. למשל, האם מותר להציע לקטינים להצטרף לתנועות נוער בעלות אופי פוליטי? אם כן, האם נדרשת הסכמה של ההורים לכך? אילו פעילויות מותר להציע לקטינים מבלי שתידרש הסכמה של הוריהם? ומה ההבדלים מבחינה זו בין קטין בן 9 לקטין בן 16?

לכל השאלות האלה אין תשובות של ממש, והבעייתיות מתבררת ביתר שאת כאשר מדובר בהחזרה בתשובה. האם, למשל, רשאי מלמד לבר-מצווה לתת "הדרכה רוחנית" לקטין, מעבר ללימוד הטקסט? אם כן, מהי "הדרכה רוחנית" סבירה, ואימתי נראה בכך השפעה בלתי הוגנת? השאלה מתחדדת כאשר מדובר בפעילויות שונות אשר ארגוני דת שונים עורכים למען בני נוער, או בהשתתפות בני נוער, ועל אחת כמה וכמה כאשר מדובר באירועים בעלי תכנים מעורבים, כגון ערבי בידור, "קירוב לבבות", הופעות וכדומה, שהמסר הדתי בהם הנו מעורב או נסתר.

חוק העונשין אוסר במפורש על שידול של קטין להמיר את דתו, אולם מאחר שעל פי רוב מדובר בקטינים המוגדרים על פי חוק כיהודים, שידולם לחזור בתשובה אינו נחשב להמרת דת. היו ניסיונות לחוקק חוקים המרחיבים את האיסור גם על החזרה בתשובה ו/או בשאלה, אך ניסיונות אלה כשלו.

חוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות קובע שההורים הם אפוטרופסיו הטבעיים של קטין, ועליהם האחריות בענייני חינוכו, והקטין כפוף בעניין זה למרותם. חיזוק לכך קיים גם באמנה הבינלאומית בדבר זכויות הילד, שאושרה בישראל. לפיכך, אפשר לטעון שניסיון לפנות לקטין "ולחנכו" בניגוד לדרך שהכתיבו הוריו הנה מנוגדת לזכויותיו ולזכותם הטבעית של ההורים, ומשום כך מנוגדת לחוק. הטיעון הזה מעורר לא מעט בעיות מבחינה משפטית, ועד היום, למיטב ידיעתנו, לא עמד לבחינה.

מבלי להיכנס לכל עומק העניין, שחורג מן הדרוש במדריך זה, יש לזכור כי יש גם לקטין יש זכות לרצונותיו שלו, וכפי שניתן להציע לו להצטרף לחוג שחמט, ניתן להציע לו גם להצטרף לחוג יהדות. קו הגבול בין חוג יהדות (או אסלאם, או נצרות) לבין השפעה ישירה לקיום מצוות יכול להיות עמום מאוד, ומכאן גם הקושי לשים קו גבול איסורי.

מותר לתת במה למחזירים בתשובה בבית הספר?

חד משמעית, לא. על פי סעיף 131 לחוזר מנכ"ל משרד החינוך מ/4 משנת 1986, "בבתי הספר הממלכתיים אין לאפשר שום פעולה שיש בה משום הטפה למה שקרוי 'חזרה בתשובה', לא בשיעורי יהדות ולא במסגרות אחרות. יש להקפיד כי מורה או מרצה אורח המוזמן לבית הספר לא יטיף לחזרה בתשובה."

עם זאת, במסגרת הערכים הפלורליסטיים שבתי הספר הממלכתיים אמורים להקנות, מותרת הרצאה של רבנים מכל זרמי היהדות, כל עוד אין בכך משום הטפה להחזרה בתשובה, וכל עוד נשמר איזון בין הדעות.

לפיכך, אם אושרו הרצאות של גורמים חרדיים בבית הספר, ניתן וצריך לדרוש מן ההנהלה שתאפשר למרצים מזרמים אחרים (חילוניים, רפורמיים) לתת הרצאות מקבילות, או אפילו לערוך פאנלים בהשתתפות גורמים שונים, בהתבסס על חוזר המנכ"ל ועל עקרונות הפלורליזם בחינוך. שלא במפתיע, אגב, מרצים חרדיים נוטים להתנער לפתע מהרצון להרצות כאשר הם מגלים שלידם יעמוד מרצה רציני מזרם אחר אשר יוכל להגיב לדבריהם.

פועל בשכונה גוף חרדי שפונה לקטינים ומנסה לשדל אותם לחזור בתשובה. מה אפשר לעשות?

כל עוד הם לא עוברים על האיסורים שדיברנו עליהם לעיל, הם לא עוברים על החוק, וברמה המשפטית הטהורה יהיה קשה לפעול נגדם. ניתן, במקרים מסוימים, לבסס אולי טענה משפטית על פרסומת אסורה לקטינים או על השפעה בלתי חוקית, אבל כאמור אין תקדימים לכך ופעולה משפטית כזו מעוררת בעיות רבות, שעל חלקן עמדנו לעיל.

בכל זאת, צריך ואפשר לפעול. מותר באופן חוקי לחלוטין לפנות לעירייה ולדרוש את סגירת המקום או הגבלת פעילותו. ניתן ורצוי לפרסם פרסומות נגד על שלטי מודעות בשכונה, בעיתונות וכדומה, על מנת להזהיר הורים מפני הגוף האמור. ניתן לבצע הפגנות מחאה, כולל איום בפנייה נגדית לילדים חרדים. על פי ניסיוננו, כאשר גופים כאלה נתקלים בהתנגדות נחרצת של תושבים, הם בדרך כלל מוותרים.

בני/בתי הקטין החלו לאחרונה לחזור בתשובה. מה ביכולתי לעשות כדי לעצור את התהליך?

גם במקרה זה, הפתרון המשפטי הוא בעייתי ביותר, ורצוי להשתמש בו רק אחרי שכל הפתרונות האחרים (כגון הידברות ישירה עם הילד, פנייה לפסיכולוגים ואנשי מקצוע, הסתייעות בעמותות דוגמת "חופש" או "דעת אמת" וכדומה) נכשלו.

כמעט תמיד, תהליך החזרה בתשובה אינו קורה מעצמו, אלא בעידוד ותמיכה של גורם דתי כלשהו (מחזיר בתשובה, רב, מרכז דתי, ישיבה וכו'). אם כשלו כל הפתרונות האחרים, הדרך המשפטית האפשרית היא השגת צו מניעה, אשר יאסור על אותו גורם ליצור קשר עם הקטין עד להגיעו לבגרות.

מהדורה ראשונה - יוני 2008 2 © כל הזכויות שמורות ל"חופש" ולמחבר
"מדריך זה נועד לספק מידע כללי בלבד ואינו מהווה תחליף ליעוץ משפטי. עמותת "חופש" והמחבר לא יישאו באחריות כלשהי לנזקים, ישירים או עקיפים, אשר ייגרמו עקב הסתמכות על האמור בו."

למרות שהליך משפטי כזה אפשרי ברמה התיאורטית, הוא מעורר שורה ארוכה של בעיות: איך ניתן לחסום את הקטין עצמו מלפנות לגורם האמור? וגם אם חסמנו גורם אחד, הרי יש גורמים כאלה רבים מספור. גם אם יינתן צו מניעה כנגד אחד, אין דרך לחסום את הקטין מליצור קשר עם אחר. לפיכך, מומלץ מאוד להימנע ממהלך משפטי כזה אלא אם כן אין כל ברירה אחרת.

רשימת מקורות משפטיים

חוק העונשין, תשל"ז – 1977, סעיף 368

חוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות, תשכ"ב – 1962, סעיפים 14-16

תקנות הגנת הצרכן (פרסומת ודרכי שיווק המיועדים לקטינים), תשנ"א - 1991

אמנת האומות המאוחדות בדבר זכויות הילד, כתבי אמנה 31, 1038

חוזר מנכ"ל משרד החינוך מז/4 מיום 1.12.86, סעיף 131